

El jove pintor Hermen Anglada-Camarasa a Arbúcies

CRISTINA RIBOT BAYÉ

Museu Etnològic del Montseny. La Gabella

Resum

El proppassat 2021 es va commemorar el 150è aniversari del naixement d'Hermen Anglada-Camarasa (Barcelona, 1871 - Port de Pollença, 1959), artista que encapçala, amb Joaquim Mir i Isidre Nonell, la segona generació de pintors modernistes a Catalunya. Considerat l'artista català amb més projecció internacional d'entre els pintors anteriors a les avantguardes, entre el 1888 i el 1895, quan s'acostava a la vintena d'anys, va fer estades a Arbúcies, on va cultivar la pintura de paisatge. En aquestes estades va ser cabdal el contacte mantingut amb Víctor Balaguer, allotjat a Can Blanc, finca on tenien lloc trobades d'intel·lectuals. Aquesta etapa vital i de formació artística a Arbúcies seria determinant per a fer el salt a París, el 1894, i assolí aviat la consagració artística i els primers grans èxits internacionals.

Paraules clau

Anglada-Camarasa, Arbúcies, paisatge, pintura, paisatgisme, Víctor Balaguer

Resumen

El joven pintor Hermen Anglada-Camarasa en Arbúcies

El pasado 2021 se conmemoró el 150 aniversario del nacimiento de Hermen Anglada-Camarasa (Barcelona, 1871 - Port de Pollença, 1959), artista que encabeza, junto a Joaquim Mir e Isidre Nonell, la segunda generación de pintores modernistas en Cataluña. Considerado el artista catalán con mayor proyección internacional de entre los pintores anteriores a las vanguardias, entre 1888 y 1895, rondando la veintena de años hizo estancias en Arbúcies, donde cultivó la pintura de paisaje. En estas estancias fue primordial el contacto mantenido con Víctor Balaguer, alojado en Can Blanc, finca donde tenían lugar tertulias de intelectuales. Esta etapa vital y de formación artística en Arbúcies sería determinante para dar el salto a París, en 1894, logrando pronto la consagración artística y los primeros grandes éxitos internacionales.

Palabras clave

Anglada-Camarasa, Arbúcies, paisaje, pintura, paisajismo, Víctor Balaguer

Abstract

The Young Painter Hermen Anglada-Camarasa in Arbúcies

In 2021, the 150th anniversary of the birth of Hermen Anglada-Camarasa (Barcelona, 1871 - Port de Pollença, 1959) was commemorated. Together with Joaquim Mir and Isidre Nonell, he led the second generation of Art Nouveau painters in Catalonia. Considered the most internationally renowned Catalan artist among the pre-avant-garde painters, between 1888 and 1895 when he was in his twenties he spent some time in Arbúcies where he practiced landscape painting. During these visits, his relationship with Víctor Balaguer, who stayed at Can Blanc, an estate where intellectual gatherings were held, was of prime importance. This period of life and artistic training in Arbúcies would be crucial in his decision to move to Paris in 1894 where he soon achieved artistic acclaim and his first great international successes.

Key words

Anglada-Camarasa, Arbúcies, landscape, painting, landscape art, Víctor Balaguer

Hermen Anglada-Camarasa

Hermen Anglada-Camarasa (Barcelona, 1871 - Port de Pollença, 1959) va ser un pintor postmodernista i destacat postimpressionista, considerat a la vegada l'artista català que ha gaudit de més projecció internacional d'entre els pintors anteriors a les avantguardes. Alumne de Modest Urgell i Tomàs Moragas en els seus tallers particulars a Barcelona, a finals del segle XIX va fer diferents estades a Vilanova i la Geltrú i Arbúcies. Mentre que a Vilanova hi acudia per formar-se a l'Escola d'Arts i Oficis, estretament vinculada a la Biblioteca-Museu Víctor Balaguer, a Arbúcies hi anava a cultivar la pintura de paisatge i a desconnectar de les desavinences familiars. Va continuar la seva formació artística a París, ciutat on va residir entre el 1894 i el 1914, i on va centrar-se en el retrat de la vida nocturna i mundana i de la prostitució de luxe sota la innovadora llum elèctrica. En aquests anys va assolir unes cotes d'èxit internacional considerables amb els seus quadres de temes parisencs, de representacions de cortesanes, gitanes o folklòriques espanyoles. Va ser sol·licitat per a participar en exposicions col·lectives en ciutats europees capdavanteres del món de l'art com París, Londres, Dresden, Viena, Berlín, Brussel·les, Venècia, Roma o Munic, i, més endavant, als Estats Units i l'Argentina. L'any 1914, amb l'esclat de la Primera Guerra Mundial, va refugiar-se a Mallorca, on va recuperar el gènere del paisatge, que ja havia conreat a finals del segle XIX a Arbúcies. Va residir a l'illa balear amb intermitències després d'un temps refugiat a Montserrat i Pougues-les-Eaux degut als esclats de la Guerra Civil Espanyola i la Segona Guerra Mundial, respectivament. El retorn a la normalitat el va portar de nou al Port de Pollença, on va viure els darrers dies de la seva vida.

La commemoració de l'Any Anglada-Camarasa ens ha brindat una oportunitat excel·lent per a visibilitzar el pas del pintor pel Montseny, en concret per Arbúcies, i posar el focus en una de les seves etapes vitals i artístiques més desconegudes, la de formació artística a Catalunya, que seria determinant per als anys venidors i per a la seva futura consagració en el món de l'art.

Arbúcies, refugi d'inspiració artística

El 1888 és l'any d'inici de les estades d'Hermen Anglada-Camarasa a Arbúcies. Ben sabut és que l'Arbúcies de finals del segle XIX era una vila que acollia els estiuejants que anaven al Montseny i les Guilleries pels beneficis que els aportaven les seves aigües mineromedicinales. Ubicada al costat de Sant Hilari Sacalm, on hi havia el balneari de la font Picant, Arbúcies disposava d'una oferta hotelera per a aquests estiuejants, amb habitacions molt més econòmiques que les del poble veí. D'altra banda, el ferrocarril i la millora de la xarxa de comunicacions i del transport van propiciar que Arbúcies quedés més ben comunicada. Això, sumat

al final del conflicte de la Tercera Guerra Carlina l'any 1876, feia que arribar al poble no fos tan complicat com unes dècades enrere.

A més a més, en un context de Renaixença i de reivindicació del propi territori, el gènere del paisatge va arrelar amb força en el món de l'art, de manera que paisatges com els del Montseny van començar a ser reivindicats per nombrosos pintors en els seus llenços. El cas d'Arbúcies és exemplar. Ja algunes dècades abans que Santiago Rusiñol, que a finals del decenni de 1920 havia pintat els jardins de Can Badés i diferents vistes de la riera d'Arbúcies, a la segona meitat del segle XIX hi havien estat Lluís Rigalt, Ramon Martí Alsina, Francesc Soler Rovirosa, Modest Urgell, Enric Galwey, Dionís Baixeras, Fèlix Mestres, Segundo Matilla, Eliseu Meifrèn, Sebastià Junyent, Lluís Labarta o el mateix Hermen Anglada-Camarasa.

Figures 1 i 2. Hermen Anglada fotografiat en les seves sortides artístiques pels boscos d'Arbúcies, c. 1893

Arxiu familiar Anglada-Camarasa, Port de Pollença. Autor desconegut.

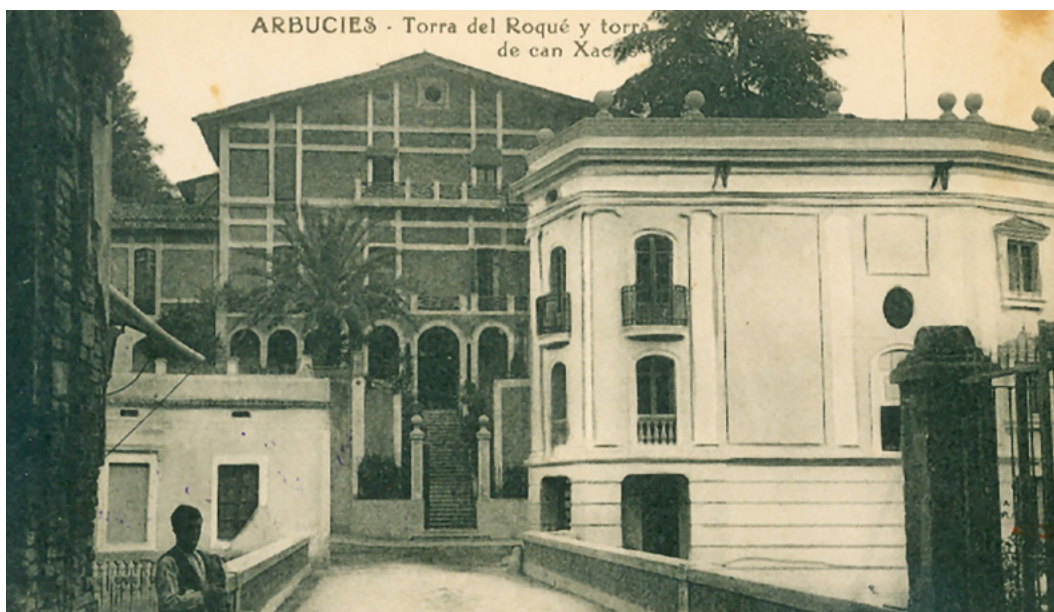
Anglada-Camarasa va arribar a Arbúcies per primera vegada pels volts del 1888, però no va ser fins al 1892 que va fer-hi una estada ininterrompuda fins a mitjan 1894, arran del disgust provocat per la negativa de la mare perquè es casés amb una jove de Vilanova i la Geltrú. Va ser precisament en aquest bienni que l'artista va intensificar la seva activitat artística treballant amb constància i diligència i centrat a prendre apunts i fer pintures de diferents racons d'Arbúcies. Sortia a pintar per les muntanyes i boscos immediats del poble amb una colla d'artistes, entre els quals hi havia Fèlix Mestres, Eliseu Meifrèn, Segundo Matilla i Sebastià Junyent. Entre els llocs més freqüentats, hi havia la riera d'Arbúcies, el

molí de les Pipes i els entorns del Moré (figures 1 i 2). Estant al poble, també va rebre alguns encàrrecs de clients barcelonins, com Nicolás Uriach, i es comenta també que va pintar un teló de boca per al teatre del Centre Parroquial d'Arbúcies. Hi ha qui recorda que aquest teló representava dues ballarines de ballet clàssic; malauradament, ja fa anys que se n'ha perdut la pista.

El Roquer, Can Blanc i Víctor Balaguer

A Arbúcies, Hermen Anglada va establir contacte amb els amos de les dues cases més benestants del poble: el Roquer i Can Blanc. S'allotjava al Roquer (figura 3), ja que tenia amistat amb Pere-Joan Llord Santacana, promès amb Dolors Gasset Olivé, cunyada de l'aleshores propietari de la finca, que era Carles Antich Lambert. En canvi, a Can Blanc assistia a les tertúlies d'intel·lectuals i artistes que hi tenien lloc, liderades per Víctor Balaguer.

Figura 3. Vista del Roquer d'Arbúcies (al fons), c. 1900

AHMA, Arbúcies. Amadeu Mauri i Aulet.

És ben sabut que des del 1892 Balaguer havia començat a fer estades a la casa, ja que tenia amistat amb els amos: Miquel Font, ric industrial i empresari de Barcelona, i la seva dona Concha Blanch.¹ Balaguer els visitava sovint i s'hostatjava a l'habitació de «Don Víctor», que li tenien reservada especialment en èpoques de

1. Els epistolaris de Joan Oliva i la correspondència entre Víctor Balaguer i els seus amics de Can Blanc testimonien que Balaguer va freqüentar Arbúcies i la zona del Montseny a partir de la primavera de 1892 (la primera estada de Balaguer a Arbúcies de la qual tenim constància és del 30 de maig). D'altra banda, les cartes entre Balaguer i els Blanch s'inicien el 29 de juny de 1892.

bonança meteorològica. A l'exterior, al costat de la casa, hi havia una alzina centenària sota la qual, congregats a l'entorn de taules i cadires, se celebraven reunions i vetllades literàries on participaven personalitats rellevants de l'època que estaven de pas pel poble (figura 4): artistes, intel·lectuals, metges, advocats, capellans, poetes o cantants, entre els quals, a més de Balaguer, hi havia el ministre Emilio Castelar, el pintor Miquel Carbonell, l'arqueòleg i diplomàtic Eduard Toda i el jove Anglada-Camarasa.

Figura 4. Víctor Balaguer sota l'alzina centenària de Can Blanc d'Arbúcies, 1898

Biblioteca-Museu Víctor Balaguer, Vilanova i la Geltrú, autor desconegut.

És en aquest context que Balaguer i Anglada entren en contacte de manera directa. Precisament, això ho observem al llibre *Al pie de la encina*, un compendi de relats, llegendes i anècdotes del Montseny que Balaguer va escriure el 1892 des de Can Blanc i que va publicar l'any següent. Dedicat a la mestressa de la casa, doña Concha, les primeres pàgines recullen un fragment que contextualitza el jove Anglada en les trobades a Can Blanc, que per a ell devien esdevenir un veritable estímulo d'inspiració artística:

Veo desde mi balcón un campo cubierto totalmente de amapolas, de espléndidos colores, parecido a un suntuoso tapiz arrebolado con los más soberbios carmines que pudieran dar jamás los mejores múrices de la mar siria. Una tarde se lo enseñé a Hermenegildo Anglada, joven pintor de verdadera inteligencia, que pasa aquí largas temporadas estudiando con amor y conciencia las hermosuras de esa gran naturaleza montsenica, y se lo propuse para un cuadro.

–No me atrevo –me dijo–. Si lo pintara tal como es, lo creerían exagerado, hijo de mi fantasía, y no copia del natural.

Y es así. El joven artista tiene razón. En el monte, en el mar, en el cielo, se ven cosas tan asombrosamente bellas y tan raras y singulares a veces, que si un pintor las traslada al lienzo, los críticos le censuran diciéndole que se aparta de lo natural y aconsejándole que estudie la naturaleza.²

L'exposició a la Sala Parés

De la llarga estada a Arbúcies que Anglada-Camarasa va fer entre el 1892 i el 1894, tenim la fortuna de disposar del testimoni documental d'unes cartes que l'artista va adreçar al seu amic Pere-Joan Llord des del municipi mateix.³ Gràcies a aquest epistolari, podem conèixer detalls del primer gran projecte expositiu de l'artista, una mostra individual a la Sala Parés de Barcelona el març de 1894. L'objectiu era clar: vendre obres a la burgesia barcelonina per costejar-se un viatge de formació a París, aleshores capital mundial de l'art i la cultura, i, de retruc, acontentar la seva família. Anglada va treballar en l'exposició al llarg del 1893 i fins a principis del 1894. En tot aquest temps es va dedicar a pintar quadres de boscos i de racons de vegetació frondosa d'Arbúcies. Ho va fer intensament i amb poc temps de marge, no sense dificultats. El 28 d'octubre de 1893 sol·licitava instal·lar-se provisionalment a l'entrada de la casa del Roquer per pintar-hi. Aquella tardor tenia pendent d'acabar encara cinc quadres que volia presentar a la mostra:

Estoy atareadísimo y al mismo tiempo pasando un enorme disgusto, pues figurate tú que dentro de pocos días me van a cortar el aulet de las Pipas y tengo en él cinco cuadros a medio hacer, uno de ellos grande, y el que quizás te hubiese gustado más es éste. El asunto será el mismo que el de las flores con unas añadiduras que me parece digno de Zamacois⁴ y es la siguiente (figura 5): este topo negro que hay en la piedra número uno, es un cazador preparándose a tirar al ver que su perro está pa-

2. BALAGUER, 1893: 36-37.

3. FONTBONA-MIRALLES, 1982: 19-25.

4. Es refereix a Eduardo Zamacois y Zabala (1841-1871), pintor espanyol que es va especialitzar en quadres de petit format de factura acadèmica.

*rando, y el objeto que parará el perro será el hombre de plumas que estará colocado en el topo número 3 y en lugar que no puede distinguir el cazador, pues la pendiente del terreno se lo impedirá. No sé si te gusta pero dadas las notas que hay en el cuadro puede ser «prisioso».*⁵

A principis de 1894 la inspiració artística i els contratemps de la mostra emergien a parts iguals. Tres dies abans d'inaugurar l'exposició, Anglada demanava un favor al seu amic Llord: li encarregava unes targetes d'invitació per a l'exposició. A la vegada, li confessava que havia treballat en els quadres «estos días como un negro negrísimo para tenerlos todos terminados».⁶

L'exposició d'Hermen Anglada a la Sala Parés es va acabar celebrant entre el 18 i el 25 de març de 1894. Hi va exhibir deu paisatges del Montseny, l'únic dels quals que es coneix amb exactitud és *Paisatge amb penyes*. Malgrat els esforços, la mostra no va generar expectació, ja que aquell març Ramon Casas va presentar *Garrote vil* a la mateixa galeria, quadre d'una execució pública d'un reu acusat d'assassinat; la presentació pública de l'obra va colpejar la societat barcelonina i va ser un autèntic fenomen de masses.⁷ No ha de sorprendre, doncs, que la premsa no es fes ressò dels paisatges d'Anglada.

Malgrat romandre en l'anonimat, Hermen Anglada va continuar participant activament en l'escena artística barcelonina amb els seus paisatges d'Arbúcies. Entre abril i juliol de 1894, va exposar *Flora* a la II Exposició General de Belles Arts, celebrada al Palau de les Belles Arts de Barcelona. Al maig va tornar a provar fortuna a la Sala Parés, aquest cop en una col·lectiva on va presentar dos paisatges més del Montseny, i, al setembre, va presentar-n'hi una parella més exposant al costat d'artistes com Modest Urgell, Francesc Miralles i Fèlix Mestres. Amb motiu d'aquesta darrera participació, el *Diario de Barcelona* va qualificar els seus paisatges de «notables però gens sorprenents»:

*Tenemos al señor Anglada por un artista que empieza la carrera, y en tal concepto bien puede afirmarse que no la comienza mal con los dos paisajes que expone, pintados con mucha espontaneidad y con fragmentos que reproducen el natural con suma verdad y con vigor en el colorido. Ambos paisajes están solo esbozados, si bien uno de ellos más concluido que el otro, pudiéndose temer que el señor Anglada pague en lo sucesivo demasiado tributo a una moda que le llevaría a malograr sus nada comunes dotes de artista.*⁸

5. Hermen Anglada-Camarasa. Carta a Pere-Joan Llord. Arbúcies, 28 d'octubre de 1893.

6. Hermen Anglada-Camarasa. Carta a Pere-Joan Llord. Arbúcies, 15 de març de 1894.

7. Vegeu CASELLAS, 1894: 4.

8. [MIQUEL I BADIA], 1894: 11063.

Figura 5. Carta d'Hermen Anglada a Pere Joan-Llort, 28 d'octubre de 1893, p. 2

Arxiu familiar Llort / Arxiu familiar Anglada-Camarasa, Port de Pollença.

Segons insinuava el crític, l'estil d'Anglada començava a ser massa modern per a la Barcelona conservadora del moment. Ni l'exposició individual ni les col·lectives de la Sala Parés no li havien aportat els ingressos suficients per a costejar-se una formació artística a la capital francesa. Afortunadament, el seu cunyat Josep Rocamora va finançar-li l'estada, de manera que a finals de 1894 l'artista marxava a París. La precarietat econòmica el va fer tornar a Catalunya l'any següent, en el qual va fer una nova estada temporal a Arbúcies, però entre el 1897 i el 1898 va fer el salt definitiu a la ciutat de les llums. Al cap de pocs anys, assoliria un èxit artístic internacional inimaginable.

Paisatges d'Arbúcies

Els paisatges d'Arbúcies pintats per Hermen Anglada entre el 1890 i el 1894 mostren l'evolució estilística d'un jove artista que, de manera progressiva, anirà convertint el realisme detallat dels primers anys, pel qual els seus companys l'anomenaven «branqueta», en un preimpresionisme incipient que no serà ben rebut per la crítica barcelonina del moment. Els seus paisatges són des de vistes generals de boscos o camps amb camins que travessen el llenç i la presència anecdòtica de masies o ermites fins a ponts amb horitzons baixos que enfoquen l'objectiu de la càmera als marges amb la vegetació silvestre; des de sotabosc, arbustos i troncs copsats en la meitat inferior fins a racons boscosos, humits i ombrívols del Montseny amb formacions rocoses desordenades i recobertes de líquen que ofereixen a l'artista la possibilitat de jugar cromàticament. Mentre que en els primers quadres d'Arbúcies s'entreveu el gust per l'horitzontalitat i la definició de l'horitzó, com a influències clares del seu mestre Modest Urgell, a partir del 1892 en les obres es percep un canvi substancial: el zoom ocular s'apropa i enfoca avall, el format rectangular es torna lleugerament quadrangular, i la pinzellada, més pastosa, cobra certa llibertat.

Figura 6. Hermen Anglada, Paisatge amb roques, 1893. Col·lecció d'art de Crèdit Andorrà, Andorra la Vella

Foto: Jaume Blassi. © Hermen Anglada-Camarasa, VEGAP, Girona, 2022.

Hi ha documentats una vintena de paisatges i uns sis dibuixos que Anglada va fer a Arbúcies o en altres indrets dels peus del Montseny, sobretot a partir dels anys 1890 i fins a 1894. No coneixem exactament els indrets que representen, a excepció del dibuix *Camí del Moré*, i alguns ens despisten perquè no hi veiem la

presència de muntanyes, però sí que sabem que molts pintors acabaven els quadres al taller i, per tant, no era tan important que un paisatge fos totalment fi-dedigne a la realitat sinó més aviat vendible. Amb motiu de la recent exposició temporal «Anglada-Camarasa, els anys d'Arbúcies», celebrada al Museu Etnològic del Montseny - La Gabella entre el 13 de novembre de 2021 i el 6 de gener de 2022,⁹ han sortit a la llum nous quadres pintats als peus del Montseny. *Paisatge amb roques* (figura 6) és un d'aquests.

Conclusions

És ben sabut que van ser nombrosos els artistes que al llarg del segle XIX i principis del XX, just abans de la generalització del turisme de masses, van estar de pas per Arbúcies i el Montseny. Hermen Anglada-Camarasa en va ser un. Aquest és un tema encara verge en el sentit que hi ha molt per investigar, i que porta a pensar que el massís, just abans de la generalització de la fotografia, va servir de laboratori de pràctiques en un època d'auge de la pintura de paisatge. En aquest sentit, la gran quantitat d'artistes que es van fixar en la vegetació del massís posa en valor els seus paisatges i el territori. Ja ben iniciat el segle XIX, els seus quadres van crear un imaginari visual del Montseny per a la resta de Catalunya, especialment per a la burgesia barcelonina, un imaginari que dècades més tard es propagaria a partir de postals i que, amb els anys, acabaria pervivint fins a l'actualitat.

Bibliografia

- BALAGUER, V. (1893): *Al pie de la encina*. Madrid: El Progreso Editorial.
- CASELLAS, R. (1894): «Bellas Artes. "Garrote vil". Cuadro de Ramón Casas destinado al Salón de París - *Champ de Mars*». *La Vanguardia*, (24 març 1894), p. 4.
- «Cartes a Pere-Joan Llord Santacana (28-10-1893; 07-11-1893; 19-12-1893; 02/1894, 01/03/1894 i 15/03/1894)». *Epistolari Hermen Anglada-Camarasa*. Arbúcies, 1893-1894. Port de Pollença: Arxiu familiar Llord / Arxiu familiar Anglada-Camarasa.
- FONTBONA, F.; MIRALLES, F. (1981): *Anglada-Camarasa*. Barcelona: Polígrafa.
- FONTBONA, F.; MIRALLES, F. (1982): «Principios de una carrera de pintor». *Anglada Camarasa* (cat. exp.). Madrid: Centro de Servicios de la Caja de Pensiones, p. 19-25.
- MIQUEL i BADIA, F. (1894). *Diario de Barcelona*, (27 setembre 1894), p. 11063.
- RIBOT, C. (2012): «Hermen Anglada i Camarasa a Vilanova i la Geltrú». *Butlletí de la Biblioteca Museu Balaguer*, setena època, núm. 5; p. 25-43.

9. Vegeu el fullet de la mostra. L'exposició va ser comissariada per Cristina Ribot i va tenir lloc dins el marc de celebració del 150è aniversari del naixement d'Hermen Anglada-Camarasa.

- RIBOT, C. (2016): «Hermen Anglada-Camarasa a Arbúcies. Pintura, paisatge i refugi a la darrereria del segle XIX». *Monografies de Montseny*, núm. 31; p. 107-126.
- RIBOT, C. (2022): «El jove Anglada-Camarasa. De Barcelona a París, passant per Vilanova i la Geltrú i Arbúcies». *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi*, vol. XXXV; p. 43-55.